

El Castell de Fornells de la Selva i l'Ermita de Santa Maria del Castell

---

Projecte de difusió i pla d'usos per a la conservació

“La protecció, la conservació, l'acreixement, la investigació i la difusió del coneixement del patrimoni cultural és una de les obligacions fonamentals que tenen els poders públics.”

LLEI 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993)

Agraïments

Agraeixo a la Rosa Maria Gil Tort, la meva tutora, l'ajuda i les ganes que ha dipositat en el meu treball. En segon lloc agraeixo a Pau Turon i Izquierdo el seu consell i orientació. Seguidament també vull donar les gràcies a la Sònia Gràcia, alcaldessa de l'Ajuntament de Fornells, qui no ha dubtat en fer-me un cop de mà quan ho he necessitat. A la Júlia Torrell Recasens i a en Nil Duran Guiu, pel recolzament que m'han donat durant tot el procés. També, gràcies al Grup de Recerca de Fornells per la informació proporcionada. Per últim agraeixo als meus pares, Eva i Salvador, tot el suport que ha fet possible que avui sigui aquí, gràcies.

Índex

1	INTRODUCCIÓ	1
2	BREU HISTÒRIA SOBRE EL POBLE DE FORNELLS DE LA SELVA	3
3	EL CASTELL DE FORNELLS DE LA SELVA	6
3.1	HISTÒRIA	6
3.2	CONVERSIÓ DEL CASTELL EN MAS	8
3.3	PROPIETARIS DEL CASTELL	8
3.4	ESTAT ACTUAL DE L'EDIFICI	11
4	ERMITA DE SANTA MARIA DEL CASTELL	12
4.1	HISTÒRIA	12
4.2	EL CULTE MARIÀ	14
4.3	EL MIRACLE DE LA MARE DE DÉU DEL CASTELL	16
5	ESTAT ACTUAL DE PROTECCIÓ	17
5.1	DEFINICIÓ	17
5.2	REALITAT SOBRE L'ESTAT DE PROTECCIÓ	19
5.3	REIAL DECRET DE PROTECCIÓ DELS CASTELLS D'ARREU D'ESPANYA	19
6	PLA DE CONSERVACIÓ I PLA D'USOS PER A LA DIFUSIÓ	21
6.1	OBJECTIUS	21
6.2	INSTAL·LACIÓ DE PLAFONS INFORMATIUS	22
6.2.1	INFORMACIÓ	23
6.2.2	MATERIAL	24
6.2.3	LOCALITZACIÓ	24
6.3	RESTAURACIÓ I NETEJA	25
6.4	CENTRE CULTURAL A L'ERMITA	26
6.4.1	SALA DEDICADA A LA VIDA TRADICIONAL AGRÍCOLA	27
6.4.2	SALA AMB INFORMACIÓ SOBRE EL CASTELL I L'ERMITA	27

6.5 Ús DIDÀCTIC DEL CASTELL	28
6.5.1 VISITA TEATRALITZADA	29
6.5.2 ACTIVITATS ESCOLARS	30
7 . ANÀLISI DEL RESULTAT DE LES ENQUESTES	31
8 . CONCLUSIONS	32
9 . BIBLIOGRAFIA	33
10 .ANNEXOS	36
10.1 ENQUESTA	36
10.2 RESULTATS DE L'ENQUESTA	38
10.3 DECRETO DE 22 DE ABRIL DE 1949 SOBRE PROTECCIÓN DE LOS CASTILLOS ESPAÑOLES	41
10.4 PLAFÓ INFORMATIU AMPLIAT	42
10.5 GOIGS DE LA VERGE MARIA DEL CASTELL AMPLIAT	43
10.6 CLASSIFICACIÓ DE L'ERMITA COM A BCIL (BÉ CULTURAL D'INTERÈS LOCAL).	44

1 Introducció

El patrimoni cultural participa en la definició de la identitat d'un territori. Fonamentalment perquè ens explica quines relacions hi ha entre l'entorn i les persones que s'hi mouen al llarg de la seva història. També per a reflectir les relacions canviants que s'estableixen en el present i condicionen també, el seu futur.

Cal protegir el patrimoni cultural, per a nosaltres i per a les generacions futures, el seu oblit suposa la pèrdua de la identitat. Però per a protegir-lo, cal conèixer-lo abans. Cal conèixer el patrimoni i, per a aquest coneixement, cal establir la recerca com a principi bàsic d'actuació sobre el patrimoni. El coneixement obtingut per mitjà de la investigació, donarà la possibilitat de la difusió d'aquest patrimoni. Un coneixement que ha de ser traspassat a la societat perquè aquesta sàpiga que forma part d'ells i que és per això que ha de ser conservat. Posar la informació a l'abast de tothom. S'ha de saber que allò existeix i que no és quelcom aliè, que s'ha de protegir.

Hem de pensar doncs, que el patrimoni és un servei públic. Cal entendre'l com a tal, no només com a història i element de definició del nostre passat. Això comporta sovint la definició d'un ús per al patrimoni. Aquest valor d'ús del patrimoni és aquell que es veu com quelcom que pot satisfer les necessitats humanes, ja siguin intel·lectuals, de lleure, estètiques ...

D'altre banda la difusió és tot allò que serveix per a posar en contacte la societat amb l'element patrimonialitzat. La difusió té com a missió fer apreciar a la població la importància d'aquell element, crear un impacte en la societat, en la seva identitat, en la seva cohesió de grup.

Per aquest motiu, em dispenso a parlar, en aquest treball, d'un patrimoni del poble de Fornells de la Selva que, pel meu entendre, ha quedat oblidat. Aquest poble, la història del qual es remunta a l'època romana, sembla haver perdut tot el lligam amb el seu castell.

El castell de Fornells és, actualment, una masia fortificada de propietat privada. El primer esment a aquest edifici el trobem l'any 1048, al *Liber Feudorum Maior*, el qual fa referència a la legació per part Bernat Ermengol al compte Ramon Berenguer I del castell i l'alou, el qual també que passaria al seu fill, que el tindria sota tutela del

compte. Actualment es poden reconèixer sols dos elements originals de la fortificació, aquests són el talús, en el qual reposa l'actual masia i el pont, que fou llevadís en el seu estat original. El pas dels anys i les diferents causes externes, com ara la conversió en mas, han provocat el deteriorament i oblit dels elements que daten del segle XI.

Davant el castell trobem una petita capella romànica dedicada a Santa Maria, aquesta rep el nom de Santa Maria del Castell, a la qual s'hi adorà a la Verge del Castell fins ben entrat el segle XVI. Lligada a la història d'aquesta ermita trobem una llegenda recollida per Joan Amades en el seu recopilatori de rondallística catalana, la qual veurem a continuació en el treball. Aquesta ermita està catalogada a l' Inventari de Patrimoni Arquitectònic com a Bé Cultural d'Interés Local (BCIL). Avui en dia l'ermita està en estat totalment ruïnós, no s'hi ha realitzat cap mena d'intervenció per tal de conservar-la més que netejar-la de males herbes.

Envers aquesta situació d'abandonament i oblit, he volgut dur a terme un projecte de difusió i un pla d'usos per tal de conservar i difondre, en la mida del possible, el que queda del Castell de Fornells i l'ermita de Santa Maria.

A partir d'aquí, he dut a terme una primera part del treball on s'explica la part més històrica d'aquest emplaçament, seguida d'una reflexió sobre la legislació que l'empara i finalment, les distintes propostes per intervenir de manera pràctica.

Amb aquest treball pretenc donar a conèixer i difondre un patrimoni que ha quedat a les fosques durant molt temps. Pretenc revifar el lligam entre el poble de Fornells i el castell, el qual ha quedat desdibuixat al llarg dels últims anys.

Un cop finalitzat el treball, pretenc proposar a l'Ajuntament de Fornells de la Selva dur a terme algun dels projectes que es presenten.

2 Breu història sobre el poble de Fornells de la Selva

El poble de Fornells està situat en un terreny fèrtil i planer que propicia l'agricultura, la qual ha estat la font de treball i l'activitat tradicional fins ben entrat el segle XIX, quan s'introduí la mecanització (*Figura 1*). El límit septentrional del poble es troba annexat a Girona mitjançant l'antic municipi de Palau–Sacosta. El territori del poble és pla, vorejat pel riu Onyar i per camps seguits de boscos clars.

Figura 1. Situació de Fornells de la Selva. Font: modificació de mapa de Google Maps, 2019.

En el poble de Fornells de la Selva s'hi han trobat proves de vida en el període prehistòric¹, així parlem d'un poble que com passa amb molts altres de la comarca, fou zona de pas ja ben coneguda pels primers habitants de la península. D'altre banda els romans també hi deixaren petjada, aquest fet es justifica per la troballa d'una sitja de gra descoberta a les terres del mas Cases.

Al llarg del segle XI se sap que el bisbe de Girona adquirí una sèrie de terres, entre aquestes, les de Fornells.

L'any 882 es té constància que el bisbe Teuter decretà que els delmes que es rebien de la parròquia de "Fornello et Fornelleto" se'n separés una part per sostenir una comunitat de sacerdots que s'havia establert a la Catedral de Girona. El nom de la "Parròquia de Sant Cugat" ja es llegeix en una escriptura de 1032 atorgada per Bremon, bescompte de Girona. Tot i això, no tenim constància de la creació de la parròquia, així que podria ser anterior, ja que Sant Cugat fou un sant venerat des del segle III.

¹ L'excavació de la trinxera del ferrocarril va possibilitar el descobriment a la vista d'una eina del Modus I, les més antigues de tota la sèrie lítica. L'obertura de la variant de la N-II, va permetre la troballa casual d'una petita peça del Paleolític Mitjà.

D'altre banda l'ermita de Santa Maria existia ja des d'abans de 1122 i el castell des de 1047. L'any 1173, Guillem Ramon III disposà que hi residís contínuament un clergue.

A l'Arxiu Diocesà de Girona, el Sr. Josep M. Marquès (historiador) trobà uns pergamins que feien referència al matrimoni format per Guitart Arnau i Riquel, la seva muller. Aquest matrimoni està considerat com els primers fornellençs registrats. L'any 1027, Guitart Arnau va vendre al compte Bremon, senyor de Cardona, totes les possessions de les quals disposava a Fornells, en aquell moment esmentat com "Fornels, Fornellets i Puig *Richinario*", la localització d'aquest últim encara desconeguda.

Aquesta venda ens apropa a les lluites senyorials del segle XI, per aconseguir el poder i la preeminència dins els comptats catalans. Aquestes propietats, cap a l'any 1032 eren d'Eribau, bisbe d'Urgell i germà del vescomte Bremon. L'any 1041 Eribau ordenà als seus marmessors² que cedissin les terres a Sant Viçents de Cardona. Set anys és tard, el propietari de les terres de l'actual Fornells era Bernat Ermengol, qui posteriorment les llegà als comptes de Barcelona Ramon Berenguer I i Ermessenda. Aquests últims infeudaren els alous a Hug Guillem, qui jurà fidelitat als comptes. Entre 1071 i 1136 el castell passà en mans de la família Montcada, tot i que aquesta informació es veu ampliada a l'apartat dedicat a la història del castell.³

Pel que fa al segle XIV se sap que es patiren la desaparició de cases i famílies al poble, segurament a causa de les epidèmies que començaren cap a 1348. Un document de l'any 1356, enumera quinze masos despoblats o quasi en runes. Cap a la segona meitat del segle XIV Fornells era un paisatge dispers, de famílies repartides pels masos, però pocs habitants vivien al nucli format al voltant de la Parròquia de Sant Cugat.

Les males collites, epidèmies, terratrèmols i fins i tot plagues de llagostes crearen una crisi demogràfica que s'estengué fins ben entrat el segle XVII. Les inundacions del riu Onyar, el qual passa a tocar del poble, foren un altre obstacle alhora del desenvolupament del poble.

Entre el segle XVII i XVIII la major part de les rendes i les terres fornellenques eren propietat del capítol catedralici gironí. Això segurament explica perquè la Parròquia de

---

² Mermessor: persona encarregada de complir la voluntat del testador.

³ Veure a apartat 3.1 *Història*.

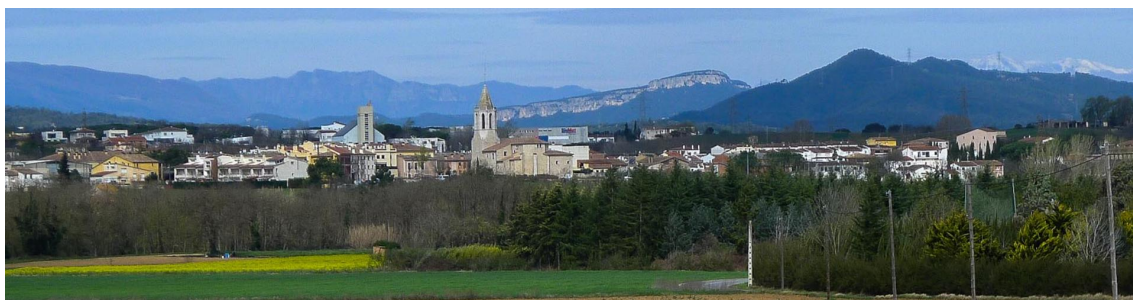
Sant Cugat fou coneguda, fins el segle XIX, com a la “pubilla del bisbat”. Durant la baixa edat mitjana i en època moderna les terres i masos de Fornells eren propietat, principalment, del monestir d'Amer, el monestir de Sant Daniel, la Pia Almoina de Girona i l'orde de Sant Joan.

L'any 1787 el poble de Fornells ja tenia 344 habitants, tot i que aquest era reduït comparat amb el nombre d'habitants dels pobles veïns de La Selva, La Garrotxa o el Pla de l'Estany. Així, podem comprovar que el creixement demogràfic del poble mai ha estat radical, sinó més aviat lent.

El poble també fou afectat per conflictes bèl·lics, com ara la Guerra del Francès, quan les tropes napoleòniques s'instal·laren al poble i no l'abandonaren fins a 1814, o les guerres carlines, quan l'església es convertí en el quarter general de les tropes liberals.

Durant el segle XIX l'economia del poble, que ja comptava amb un total de 861 habitants, depenia principalment del sector agrari, més concretament del conreu de cereals, vi, oli, llegums i fruites. També l'explotació del suro i la fabricació de rajola i teula foren activitats que van fer conegut al poble. De fet, Fornells fou el primer dels pobles en tenir l'anomenat forn d'anells, més gran que els altres i amb una capacitat de manteniment de la temperatura alta superior⁴

Avui en dia Fornells de la Selva (*Figura 2*) està considerat de l'àrea urbana de Girona i compta amb una població total de 2.649⁵.

Figura 2. Poble de Fornells vist des de la carretera vella de Quart. Font: Natura Local, 2019.

⁴ Borrell, M. (2003). *Els pobles del Gironès: Fornells de la Selva*. Girona: Ajuntament de Fornells de la Selva.

⁵ Població a Fornells de la Selva l'any 2018.

3 El castell de Fornells de la Selva

3.1 Història

Pel que fa al castell, no es tracta d'un d'aquells castells feudals que emergien dominadors en els paratges on estaven situats. Aquest resta situat en el veïnat de Mas Serra, entre boscos i conreus que limiten amb la N-II i l'Onyar per la banda oriental⁶.

No és abundant la informació que conservem del castell, de fet, la majoria d'aquesta ens parla únicament dels traspassos d'herència entre els diferents propietaris⁷. L'edifici no conserva altre tret de fortificació que el fet de ser bastit damunt d'un talús artificial, al que s'accedeix per un pont que tal vegada fou llevadís (*Figura 3*).|

*Figura 3. Fotografia del pont, que antigament fou llevadís. Castell de Fornells, abril del 2019.
Font: pròpia.*

La construcció ha perdut els pocs elements característics que posseïa en les obres que s'hi han estat practicant durant la dècada dels 90. Al costat del castell s'hi conserva una capella dedicada a Santa Maria (1122), actualment en ruïnes.⁸

---

⁶ Arnau, M. (1987). *Els Pobles Gironans : festes, història, costums, tradicions. IV El Gironès (I)* (página 211). Girona: Generalitat de Catalunya.

⁷ Veure la llista dels propietaris a l'apartat 3.3 *Propietaris*.

⁸ Ajuntament de Fornells de la Selva. (2019). *Castell de Fornells*. Recuperat de <http://www.fornellsdelaselva.cat/guia-del-poble/llocs-dinteres/castell-de-fornells/>

En relació a la història del castell, la primera referència bibliogràfica la trobem en un text de maig del 1048 anomenat el *Liber feudorum major*⁹. La inscripció del text resta: “*kastrum de Fornels cum omni ipso alodio quod in circuitu predicti katri habebat*”¹⁰. El text que segueix ens explica que el castell fou llegat per Bernat Ermengol al compte Ramon Berenguer I, també que passaria al seu fill, que el tindria sota tutela del compte. Es confirma que el text parla efectivament del castell al qual ens referim pel fet que el testamentari fa altres donacions dels seus béns a Llambilles, Tordera, Palafolls, etc., a institucions com Sant Pere de Galligants, Santa Maria “*sedis Gerunde*” i Sant Feliu de Girona.¹¹

Un fet a remarcar és que el primer pacte documentat gironí entre un senyor i un compte fou efectivament en aquest castell. Quan Hug Guillem i el compte Ramon Berenguer I signen un conveni que implica, per una part, un reconeixement de l'autoritat comtal i, per l'altre, la renúncia d'una possessió (el mateix castell) del que els signants s'haurien apropiat il·legalment, si més no “al parer dels comtes”.¹²

---

⁹ Cartulari que conté els documents referents als dominis de la casa comtal de Barcelona i als altres comtats integrats a ella. Es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. El féu recopilar Alfons I vers el 1192, i l'autor és Ramon de Caldes, degà de l'església de Barcelona (1161-99). Representa l'esforç de la corona per a senyorejar el país fraccionat i sovint usurpat pels senyors feudals; conté aliances, vendes, testaments, comandes de castells i sagraments d'homenatge. Originalment s'anomenava *Liber domini regis*, i es componia de dos volums, amb un total de 888 folis i prop d'un miler de documents; els més antics són del s IX. Actualment, després de moltes mutilacions, forma un volum de 88 folis amb 183 escriptures fet amb les restes dels dos originals. La cal·ligrafia, franca, és bona, i conté 79 miniatures, en part recuperades modernament. Francesc Miquel i Rosell l'ha publicat (1945-47) refent el cartulari primitiu d'acord amb un índex del s XIV, amb les escriptures conservades al mateix arxiu. Conté 902 documents en apèndix i reproduïx nombroses miniatures. Font : Enciclopèdia Catalana, 2019.

¹⁰ *Liber Feudorum Maior: cartulario real que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. (1945). (pàgina 450). Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

¹¹ Sanz, A. (s.d.). *Castell de Fornells (Fornells de la Selva)*. *Enciclopèdia catalana*. Recuperat de <https://www.enciclopedia.cat/EC-CATROM-0505001g.xml>

¹² Grup de Recerca de Fornells. (2006). *El Castell de Fornells: pioner a la historia de Catalunya*. Recuperat de <https://grupderecerca.wixsite.com/fornells/86>

3.2 Conversió del castell en mas

Aproximadament a partir del segle XVII el castell de Fornells, com passà en d'altres fortificacions catalanes, es convertí en una masia habitada per masovers. Quan passa de castell a masia rebé el nom de “Mas Castell – Vell “. Aquesta tipologia de casa de pagès s'anomena masia fortificada, de la qual en trobem d'altres exemples arreu de Catalunya¹³. La vida agrària del poble fou la font de treball fins ben entrat el segle XIX, quan arribà la mecanització i la indústria.

La conversió del castell en mas alterà el paisatge, per exemple, amb la construcció d'estables a la part dreta de la finca o el convertiment de l'antic fossat del castell en una resclosa per el reg dels cultius¹⁴.

3.3 Propietaris del castell

El castell de Fornells ha passat per diversos propietaris durant la seva història. Tant en el seu estadi original com després de la conversió en mas, l'edifici ha passat per diversos posseïdors, els quals crec convenient esmentar en forma de llista.

Els propietaris del castell foren:

- Bernat Ermengol, 1047.
- Guillem Ramon de Montcada, qui llegà la capella de Santa Maria del castell de Fornells el mas de Riu.
- Ramon de Montcada i el seu nebot, Guillem Ramon de Montcada firmaren al monestir d'Amer el 1179 la possessió de Vilaruic, que el seu avi havia llegat a aquest monestir.
- Pere Ramon de Vilademany, aproximadament cap al 1316.
- Tomàs Barrat, batlle del castell per la família Montcada, aproximadament entre 1331 i 1359.
- Guillem Vinyoles, jurista de Girona, aproximadament 1359.
- Joan de Vinyoles, s'estima que entre 1379 i 1405.

---

¹³ Altres exemples de masies fortificades arreu de Catalunya : Can Coll (Lliçà de Vall), Can Draper (l'Atmetlla del Vallès), Can Planes (Anglès), Torre de la Vila (la Coma), etc.

¹⁴ Arnau, M. Op. Cit. 211.

- Guillem de Vinyoles, fill de l'anterior, jurista de Girona, entre 1405 i 1413.
- Joan de Gornal, com a posseïdor de la casa de Vinyoles, aproximadament cap a 1427.
- Guillem de Vinyoles, 1435.
- Pere de Vinyoles .
- Francina, esposa i hereva de Joan de Segurioles.
- Pere Guerau de Segurioles i Miquel (1504-1508), el llegà al seu fill. Miquel de Segurioles, aproximadament cap a 1527, el qual el cedí a la seva mare.
- Violant de Segurioles, qui el llegà a l'altre fill, Jaume.
- Jaume de Segurioles, entre 1530 i 1547, testà a favor del seu fill.
- Francesc de Segurioles, entre 1547 i 1551, qui el cedí a la seva mare.
- Caterina de Segurioles, entre 1551 i 1566, que el llegà a la seva néta, Elisabet de Blanes i de Segurioles, casada amb Lluís de Blanes.
- Jaume de Cardona i Segurioles, aproximadament entre 1592 i 1600.
- Lluís de Blanes, casat amb Maria de Blanes i de Tafurer, 1602.
- Cecília de Blanes, viuda d'Antic de Blanes i de Segurioles, 1610.
- Maria de Cardona i de Raset, viuda de Jaume de Cardona i Segurioles, 1620.
- Miquel de Cardona, de Rocabertí i de Segurioles, aproximadament entre 1624 i 1639.
- Maurici de Cardona, 1667.
- Elisabet de Cardona i de Guimerà, esposa de Josep Meca i de Cassador, filla de Jaume de Cardona i de Rocabertí i de Jacinta de Cardona i de Guimerà, aproximadament cap al 1676.
- Francesc de Miquel, aproximadament entre 1681 i 1688.
- Pere de Miquel i Solé, aproximadament cap a 1725.
- Isabel de Benages i Andreu, viuda de Fèlix de Benages, 1740.
- Emerenciana de Miquel, 1742.
- Josep de Miquel, 1748.
- Carles de Miquel, 1754.
- Antònia de Benages, 1854.
- Joaquim de Berenguer, de Camps i de Benages, 1876.

- Ramon de Berenguer i de Llobet, 1928.
- Joaquim de Berenguer i de Maldonado, 1939.
- Joaquim de Berenguer i de los Aros, 1939.

Els masovers:

- Sebastià Dalmau, joer del castell, 1611.
- Salvi Bellver, 1715.
- Josep Font i Planas, casat amb Maria Molas i Prat, . Fills : Teresa, Pere, Narcís, Àngel, i Joan. (*Figura 4*)
- Pere Font i Molas, casat amb Rosa Prat i Figueres, 1911. Fills : Josep i Joan.
- Josep Font i Prat, casat amb Emília Anglada i Frigola, 1932. Fills : Jordi i Josep.¹⁵

Figura 4. La família Font, masovers del Castell, amb el tractor. D'esquerra a dreta, Àngel Font, Teresa Font, Pere Font, Joan Tarrés i una altra membre de la família. Font : Marquès, 1996.

¹⁵ Marquès, J.M. (1996). *Masos de Fornells*. (pàgina 55, 56 i 57). Girona: Ajuntament de Fornells.

3.4 Estat actual de l'edifici

El patrimoni arquitectònic presenta un problema que, pel meu entendre, no presenten la resta de tipus de manifestació artística. El problema recau en quan un edifici deixa d'exercir la funció pel qual va ser creat i aquest fet provoca, en la majoria dels casos, un canvi en la seva estructura i forma, que pot destruir el que nosaltres entenem com a patrimoni arquitectònic. Aquesta tipologia de patrimoni és fàcilment destructible per problemes que no recauen directament en l'edifici, com ara canvis socials, sistemes productius, canvis polítics territorials, canvis aliens a l'obra, etc.

Actualment el castell de Fornells és només un vestigi del que fou originàriament. La construcció ha perdut la majoria dels elements característics a causa de les obres que s'hi practicaren a l'entorn de 1990. El canvi d'ús de la fortalesa per a casa de pagès i actualment com a vivenda ha provocat que s'oblidi que al segle XI això fou un castell. Els dos únics elements que ens han arribat fins avui en el seu estat original són el talús (*Figura 5*) i el pont, els quals queden difuminats entre la flora vegetal.

Figura 5. Castell de Fornells de la Selva. Vista des de la part inferior, des d'on veiem el talús i una part del pont. Font: pròpia.

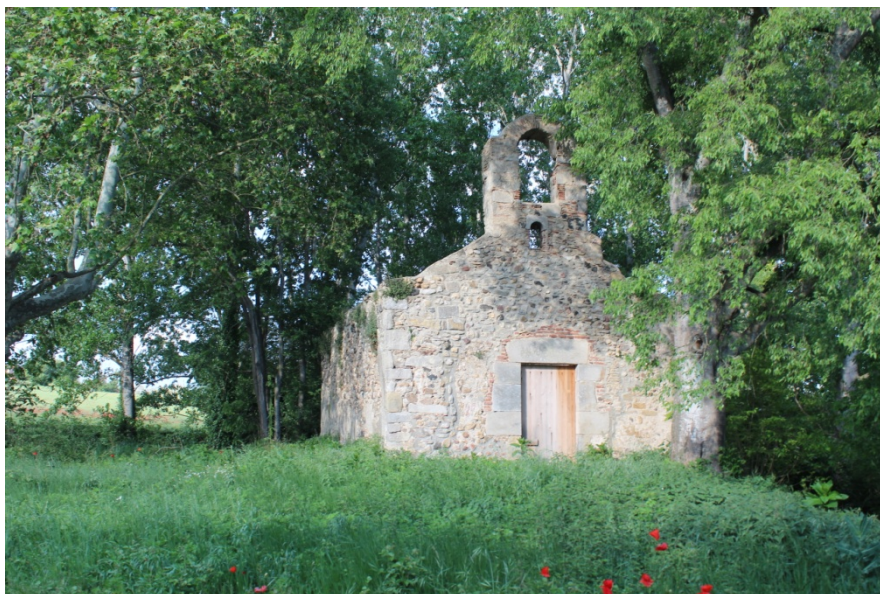

4 Ermita de Santa Maria del Castell

4.1 Història

Amb una tipologia molt ben definida, la petita capella de Santa Maria del Castell esdevé un gran exemple de l'arquitectura religiosa d'època romànica. El manteniment de l'ús, conservat des del seu origen fins a l'abandonament, ha fet possible que la construcció principal i les característiques tipològiques continuïn sent el valor principal de la capella.¹⁶

La capella romànica de Santa Maria del Castell (*Figura 6*) “consta d'una sola nau, amb la volta esfondrada, capçada a llevant per un absis semicircular, on es veu l'arrencada de l'arc que obria a la nau i una finestra de doble esqueixada. A ponent, on hi ha la porta i un campanar d'espadanya. L'aparell és de còdols units amb morter. En alguns punts és encara cobert d'arrebossat.”¹⁷

Figura 6. Ermita de Santa Maria del Castell, maig del 2019. Font: pròpia.

L'any 1122, Guillem Ramon II, senescal de Catalunya, senyor de Montcada i del Castell de Fornells llegà als seus hereus el castell i l'ermita. Anys més tard, al 1173,

---

¹⁶ Solsona, E. (2018). *Restauració de l'Ermita de Sant Joan del Pla La Palma De Cervelló Baix Llobregat. Ajuntament de La Palma De Cervelló. Memòria del Projecte* (document pdf). Recuperat de <http://www.lapalmadecervello.cat/fitxer/3331/Projecte%20La%20Palma.pdf>

¹⁷ Generalitat de Catalunya. (s.d.). *Inventari de Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Santa Maria del Castell*. Recuperat de <http://invarquit.cultura.gencat.cat/Cerca/Fitxa?index=0&consulta=&codi=36736>

aquest disposà que a la capella hi residís un clergue de manera permanent. El mossèn tenia la obligació de celebrar-hi una missa a les hores de l'ofici diví en dies feiners. Els diumenges, aquest es desplaçava fins a l'església de Sant Cugat i ajudava al mossèn de la parròquia a realitzar la litúrgia.

L'any 1948 hi hagué una gran epidèmia de pesta, la qual afectà a les rendes que rebia el clergue de l'ermita. Això provocà que a partir d'aquest any ja no residís a l'ermita de manera permanent. Tot i això, l'any 1369, la gent de Fornells encara duia ofrenes de ciris a l'edifici. Aquest fet demostra que al llarg del segle XIV, la devoció a Santa Maria del Castell fou notable.

A principis del segle XV hi hagueren grans terratrèmols a la zona, en són testimonis les esquerdes de l'absis de l'ermita (*Figura 7*). L'any 1433 tornaren a haver forts terratrèmols, que provocaren l'ensorrament definitiu de l'ermita. Durant dos anys es demanaren almoines per que es reconstruís, fou a finals del segle XV que l'ermita es refè per tal de tornar a celebrar culte a la Verge del Castell. L'ermita restà en bon estat fins a 1820. Durant aquest període, es realitzava una missa mensual a la capella.¹⁸

A partir del segle XIX l'edifici quedà abandonat. Avui en dia està en estat ruïnós.

Figura 7. Interior de l'absis de l'ermita. Actualment aquesta esquerra ha estat reparada. Font: Grup de Recerca de Fornells de la Selva, 2015.

¹⁸ Grup de Recerca de Fornells. (2015). *Capella de Santa Maria al Castell de Fornells*. Recuperat de <https://grupderecerca.wixsite.com/fornells/122>

4.2 El culte marià

Si cerquéssim els orígens del culte marià més prematur hauríem de parlar del Concili d'Efes (431), on es proclamà de manera oficial a la Verge Maria com a Mare de Déu “Theotokos”. Al llarg del segle V i VII s'anaren consolidant les festes al voltant d'aquesta divinitat, la més important el dia 15 d'agost, la festa de l'Assumpció.

A l'Alta Edat Mitjana el culte a la Verge Maria ja estava totalment consolidat, aquesta rebia qualificatius com ara: santa i venerada, filla de Jerusalem, temple del creador...

“Com a objecte de culte i de veneració ocupà progressivament un lloc singular i eminent en la fe i en la pietat cristianes, tant d'Orient com d'Occident, i hom ha pogut dir que és un cas típic, fins i tot un cas límit, del desenvolupament del dogma i de la pietat en la tradició catòlica.”¹⁹

La Pietat fou l'episodi més destacat de la vida de Maria, aquest episodi deixà a Crist eclipsat i a la verge com a centre d'atenció i empatia. La Mare de Deu s'humanitzà, es convertí en propera pels fidels, ja que aquesta és divina, però també mare i esposa.

Les aparicions de la Mare de Déu durant el segle XII també foren un impuls per aquesta tipologia de culte, aquestes, tenien un caràcter sanador i protector.

“De fet, en teologia, la devoció a Maria es concep com un culte propi i diferenciat: entre els cultes de la *latria*, adreçada a Déu com a ésser totpoderós i suprem, i la *dulia*, dirigida als sants, considerats exemples de cristiandat dignes de respecte i d'admiració, la *hiperdulia*, destinada a la Mare de Déu, diferencia el seu culte de les altres devocions. Maria, és clar, no és una deessa per a la religió cristiana, però les gràcies i els privilegis que Déu ha obrat sobre ella es consideren únics i irrepetibles, de manera que l'enalteixen per damunt de la resta de sants.”²⁰

---

¹⁹ Enciclopèdia Catalana. (s.d.). *Maria*. Recuperat de <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0040225.xml>

²⁰ Arronis, C. (2015). “Santa sobre totes les santes”. *La Verge Maria com a model de santedat femenina: la proposta de Miquel Peres*. Recuperat de <https://www.raco.cat/index.php/Medievalia/article/viewFile/308770/398759>

Després d'aquestes consideracions generals sobre el culte a la Verge Maria, no és estrany que al poble hi hagués una capella dedicada a la Mare de Déu. Aquesta era la Mare de Déu del castell, de la qual conservem els Goigs (*Figura 8*)²¹.

*Guardaunos Verge Sagrada
de tot perill, y flagell,
fiau la nostra Advocada.
Verge Santa del Castell.*²²

Figura 8. Goigs de la Mare de Deu del Castell. Font: Grup de Recerca de Fornells de la Selva, 2015.

²¹ Els goigs son composicions poètiques populars per a ser cantades, inicialment a llaor de la Mare de Déu i, mes endavant, també de Crist i dels sants i santes. Sembla que començaren a cantar-se a Catalunya cap al segle XIV i el text que es considera el primer goig català conservat es la Bailada deis goigs de Nostra Dona en vulgar català a ball rodó, conservat en el Llibre vermeil de Montserrat. Font : Els goigs i el seu espai a la col·lecció local M. Antonia Bisbal i Sendra, M. Teresa Miret i Solé, Conxa Moncunill i Vidal.

²² Últim vers dels *Goigs de Santa Maria del Castell*.

4.3 El miracle de la Mare de Déu del Castell

Les llegendes i rondalles són una part molt important de la tradició catalana. Així, Joan Amades²³, un dels més coneguts folkloristes catalans recull a la seva col·lecció de Folklore Català la llegenda del castell que cita així :

“El senyor de Fornells era un luxuriós extremat. Això feia patir en gran manera la seva esposa, que sovint es veia maltractada pel marit. La noble senyora, desesperada, suplicava a la Mare de Déu del Castell que li enviés la mort. Els seus precos van ser escoltats i Déu se la va emportar. El cavaller va tenir una alegria indescriptible. Ja no tindria cap fre que el privés dels seus vicis i d'ençà de llavors es dedicà més intensament a la vida dissipada.

Però ell no comptava que Déu Nostre Senyor pega amb un bastó que no fa remor, i la Mare de Déu també. El seu mal viure no podia quedar sense càstig.

Un dia trobà una bella pastora, que guardava el reumat i, en veure-la, el mal cavaller va pretendre fer-la seva. Sense fer cas de les protestes de la noia, se la va endur al castell i la tancà a la seva cambra. Mentrestant, se n'anà a deixar les armes. En tornant, dominat pels baixos instints i la passió, que se li avivà més si cap en veure-la damunt del llit coberta amb una túnica blanca, tombada de cap per avall, la requeri d'amors, insistint-li perquè es girés de cara. Però la noia no es movia. Llavors li posà la mà al damunt per forçar-la que ho fes i quedà esglaiat. La trobà freda com un marbre i la cara que va veure era la de l'esposa morta.

A partir d'aquell moment abandonà la mala vida i es féu frare. Hom diu que la imatge venerada a l'església de Fornells és la que obrà el miracle, coneguda per la Mare de Déu del Castell.²⁴”

---

²³ Des del 1915 fins a la seva mort desplegà una intensa activitat en l'estudi i la replega de material folklòric català. L'any 1940 fou anomenat conservador del Museu d'Indústries i Arts Populars del Poble Espanyol (Montjuïc) i responsable de la Secció de Gravats Populars, a l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona. La UNESCO li encarregà de preparar el corpus bibliogràfic del folklore català, en especial sobre rondallística. De la seva abundant bibliografia cal destacar *Les cent millors cançons populars* (1949), *Les diades populars catalanes* (1932-49), *Les cent millors rondalles populars* (1953), *Refranyer català comentat* (1951) i les voluminoses obres *Costumari Català* (1950-56) i *Folklore de Catalunya*, en tres volums: *Rondallística*, *Cançoners* i *Costums i creences*.

²⁴ Amades, J. (1974). *Folklore de Catalunya: Rondallística*. (pàgina 256). Barcelona: Editorial Selecta.

5 Estat actual de protecció

5.1 Definició

Actualment el castell de Fornells de la Selva i l'ermita són de propietat privada. El castell no rep cap mena de classificació patrimonial, però la capella de Santa Maria del Castell està considerada un BCIL²⁵ (Bé Cultural d'Interès Local) (*Figura 9*). Així, em dispenso a citar una sèrie d'articles legislatius que fan referència a aquest tipus de cas.

Nom:	SANTA MARIA DEL CASTELL
Adreça:	Al sud del poble
Localització:	Fornells de la Selva (Gironès)

Estil
Obra popular

Tipus d'ús
Original   Culte   Capella

Estat de conservació: Ruïna

Figura 9. Classificació que rep l'ermita de Santa Maria del Castell segons l'Institut de Patrimoni Arquitectònic. Captura de pantalla. Font: Inventari de Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, 2019.

- “Els propietaris tenen l'obligació de reparar els seus edificis en les condicions que exigeixen la salubritat pública, la seguretat de les persones o la bona conservació de les construccions i les instal·lacions, encara que aquests estiguin fora d'ordenació (art. 102.2).
- Els ajuntaments tenen l'obligació d'autoritzar les obres de consolidació i rehabilitació en edificis afectats per un nou planejament urbanístic (art. 102.3).

²⁵ Veure tota la informació sobre la classificació de l'Ermita com a BCIL de l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya als annexos : 10.6 Classificació de l'ermita com a BCIL (Bé Cultural d'Interès Local).

- Els propietaris estan subjectes a la llicència urbanística prèvia en actuacions relacionades amb obres d'ampliació, reforma, modificació o rehabilitació d'edificis, així com també en obres de demolició total o parcial de les construccions i les edificacions (art. 179.2).
- Els propietaris estan obligats a conservar i rehabilitar les condicions objectives d'habitabilitat dels habitatges (art. 189.1). Això implica, per tant, mantenir en bones condicions tots aquells edificis de la seva propietat que formin part d'un catàleg o d'un inventari. L'incompliment d'aquest article faculta l'administració per actuar en els edificis protegits a càrrec del propietari, i a imposar multes coercitives (art. 189.4).
- En cas d'estat ruïnós d'un edifici catalogat (o en procés de ser-ho), o declarat bé cultural de qualsevol categoria de les especificades en la Llei de patrimoni cultural de 1993, l'ajuntament ho ha de declarar, amb l'audiència prèvia dels propietaris i residents, i determinar els efectes de la declaració de ruïna, tot i que els propietaris tenen l'obligació d'adoptar les mesures urgents necessàries per garantir la seguretat dels edificis (art. 190.1 i 4).²⁶

Aquestes afirmacions anteriors demostren que l'ermita, actualment en ruïnes, hauria d'haver estat cuidada i reformada per l'Ajuntament o pel propietari.

“Article 5 Col·laboració dels particulars

- Totes les persones físiques i jurídiques estan legitimades per a exigir el compliment de la legislació de patrimoni cultural davant les administracions públiques de Catalunya. La legitimació per a recórrer davant els tribunals de justícia es regeix per la legislació de l'Estat i de la Comunitat Europea.
- Tothom que tingui coneixement d'una situació de perill o de la destrucció consumada o imminent d'un bé integrant del patrimoni cultural català ho ha de comunicar immediatament a l'administració local corresponent o al Departament de Cultura.²⁷

²⁶ Lacuesta, R. (2003). *Els municipis i el patrimoni arquitectònic. Compendi legislatiu comentat*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

²⁷ LLEI 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993).

Segons l'article 5 de la legislació referent al patrimoni català, tothom que tingui constància d'un estat perillós per qualsevol tipus de patrimoni ha de comunicar-ho al Departament de Cultura. Així, l'estat de l'Ermita de Santa Maria del Castell hauria d'haver estat salvada de l'estat en el que la podem veure avui en dia.

5.2 Realitat sobre l'estat de protecció

Actualment el castell i l'ermita de Fornells de la Selva són sols un vestigi del que foren en un estat original. És cert, que com ja he argumentat en l'apartat anterior, quan es tracta de patrimoni arquitectònic es tenen una sèrie d'obligacions, tant pel que fa als propietaris, en el cas que sigui propietat privada, com és el cas, tant per les administracions públiques, ja siguin municipals, autonòmiques o generals.

El castell i l'ermita de Fornells són un exemple de patrimoni oblidat i no protegit. La legislació patrimonial existeix per emparar casos com aquest, i per això, crec important remarcar els articles que he citat a l'apartat anterior per tal de posar solució a la situació actual.

5.3 Reial decret de protecció dels castells d'arreu d'Espanya

Aquest decret²⁸ data de 1949 i fou aprovat durant el mandat del dictador Francisco Franco. Actualment aquesta llei ha quedat assumida per la Ley de Patrimonio Histórico Español, la llei referent al patrimoni cultural espanyol.

Així doncs, segons aquest decret tots els castells d'Espanya, no té importància qui sigui el seu estat de conservació, passen a catalogar-se com a BCIN (Bé Cultural d'Interés Nacional).

“Artículo 1.0 Todos los castillos de España, cualquiera que sea su estado de ruina, quedan bajo la protección del Estado, que impedirá toda intervención que altere su carácter o pueda provocar su derrumbamiento.”²⁹

Si aquest decret es portés a la pràctica en el cas del castell de fornells, la situació legislativa d'aquest canviaria, ja que els BCIN's tenen un compendi d'articles diferent al que pot tenir un BCIL, com ara l'ermita.

---

²⁸ Veure el decret sencer a l'Annex : 10.3 Decreto de 22 de abril de 1949 sobre protección de los castillos españoles.

²⁹ DECRETO DE 22 DE ABRIL DE 1949 SOBRE PROTECCIÓN DE LOS CASTILLOS ESPAÑOLES (B.O.E. núm. 125, de 5 de mayo de 1949)

En aquest decret també queda establert que qualsevol tipus de dany o modificació que pugui afectar al castell serà responsabilitat de l'ajuntament del lloc on estigui situat.

“Artículo 2.0 Los Ayuntamientos en cuyo término municipal se conserven estos edificios son responsables de todo daño que pudiera sobrevenirles.”³⁰

A més a més, queda escrit que s'hauria de designar un arquitecte conservador i escriure un inventari documental y gràfic, el més detallat possible, dels castells existents a Espanya.

---

³⁰ Op. Cit.

6 Pla de conservació i pla d'usos per a la difusió

Un pla de difusió té com a objectiu principal donar a conèixer un patrimoni, en qualsevol forma. Així doncs, aquest pla de conservació i difusió va adreçat al públic en general, però més concretament als habitants de Fornells de la Selva. Cal diferenciar i seleccionar la informació més adient per transmetre al públic, aquesta ha de ser clara i entenedora i no fer-se feixuga. La millor manera de conservar el patrimoni és difondre'l i crear un lligam simbòlic amb les persones que l'envolten.

“El concepto de patrimonio cultural, fruto de una larga evolución y reflexión histórica, es amplio y complejo. A pesar de su notable aceptación, y muy especialmente de las muchas campañas populares a propósito de la defensa y conservación, necesita y requiere aún un intenso trabajo de difusión sin el cual no se supera el proceso de debate, reflexión y concreción que ya existe en todos los sectores profesionales implicados, y que se concreta en las intervenciones, específicas sobre determinados monumentos, conjuntos monumentales o patrimoniales.”³¹

Veiem com la difusió és la eina per a la conservació més efectiva, sempre i quan aquesta sigui coherent i respectuosa amb el patrimoni.

6.1 Objectius

Els meus objectius duent a terme aquestes propostes és donar a conèixer el castell i conservar el que en queda. Quan em refereixo al castell també em refereixo a l'ermita de Santa Maria del Castell i a l'emplaçament en general.

Espero reforçar el vincle del poble amb un patrimoni que ha quedat, pel meu entendre, totalment oblidat. Avui en dia els fornellencs han perdut el vincle amb aquest lloc. Fins fa pocs anys es duia a terme el pessebre vivent al castell, activitat que demostrava un cert interès envers l'edifici, però des de 2010 que ja no es du a terme.

Així, em dispo a fer una sèrie de propostes, les quals posteriorment, un cop defensat el treball, presentaré a l'Ajuntament de Fornells per tal de posar-les en pràctica, a la mesura del possible.

---

³¹ Santacana, J. i Serrat, N. (2005). *Museografía Didáctica*. (pàgina 395). Barcelona: Editorial Ariel.

6.2 Instal·lació de plafons informatius

Els plafons informatius són una eina molt útil i eficaç alhora de difondre el patrimoni. Aquests te'ls trobes a llocs d'interès patrimonials i t'ofereixen un "tast" de la història i les informacions més rellevants de l'emplaçament.

A les enquestes realitzades als habitants de Fornells³², a la pregunta "Trobes a faltar algun tipus d'informació com ara panells explicatius quan hi arribes?" la majoria de les respostes van ser afirmatives. Així seria interessant i una solució molt econòmica a la demanda.

Figura 10. Proposta de plafó informatiu. Font pròpia. Veure plafó a l'apartat dels annexos 10.4. Plafó informatiu ampliat. Font: pròpia.

³² Les enquestes están comentades a l'apartat 7. Anàlisi del resultat de les enquestes.

6.2.1 Informació

La informació que s'inclou en un plafó informatiu ha de ser clara i concisa. Quan es dissenya un plafó i s'idea el text que s'hi vol copiar s'ha de tenir un compte que aquest serà llegit per un públic divers. Per tant, he provat de dur a terme un planell amb una informació clara i amena (*Figura 10*).

La informació que pertany al primer apartat "*El Castell*" és la informació que trobem a la plana web de l'Ajuntament. He vist pertinent adjuntar aquesta informació ja que així, se'm farà més fàcil, un cop acabat el treball, presentar-ho a l'Ajuntament per tal de dur a terme alguna de les propostes.

D'altre banda, a la segona part dedicada a l'Ermita, he cregut adequat transcriure la llegenda de la Mare de Deu del Castell. Com ja he esmentat amb anterioritat, les llegendes són una part molt important de la cultura popular catalana. Crec que als habitants de Fornells que no coneixen aquesta història els hi semblaria interessant i llaminer llegir aquesta rondalla. La informació històrica és interessant, però he pensat que seria més amè pels lectors llegir una llegenda que no pas la història de l'Ermita.

A la part dreta superior del plafó he adjuntat una vista en satèl·lit de la ubicació del Castell i de l'Ermita, així, el lector podrà situar-los sobre el mapa.

Finalment, a la part posterior dreta, he dut a terme un apartat dedicat a la vida agrícola de la finca. Com ja s'ha dit en el treball, la vida al camp fou molt important tant pel poble com pel castell, actualment masia fortificada. Aquesta història més contemporània del castell és tant rellevant com el seu origen. El paràgraf dedicat a la masoveria està complementat per la fotografia de la família Font, vist a l'apartat 3.3 *Propietaris del Castell*.

6.2.2 Material

Tenint en compte que el plafó restarà a l'exterior, on l'afectaran les condicions meteorològiques, el material és de suma importància.

Proposo dur a terme un plafó que uneix fusta amb alumini. Per tal de protegir l'alumini s'hi podria afegir una planxa de metacrilat, aquesta incrementaria el pressupost però també la seva conservació.

La superfície del cartell mesuraria 983 x 1233 mm (18 fulls A4). El model que proposo (*Figura 11*) està subjectat per dues potes de fusta de 60 x 60 mm de gruix, subjectades per bases d'acer galvanitzat³³ i pintat.

El preu del plafó informatiu oscil·laria entre uns 1000 i 2000 euros.

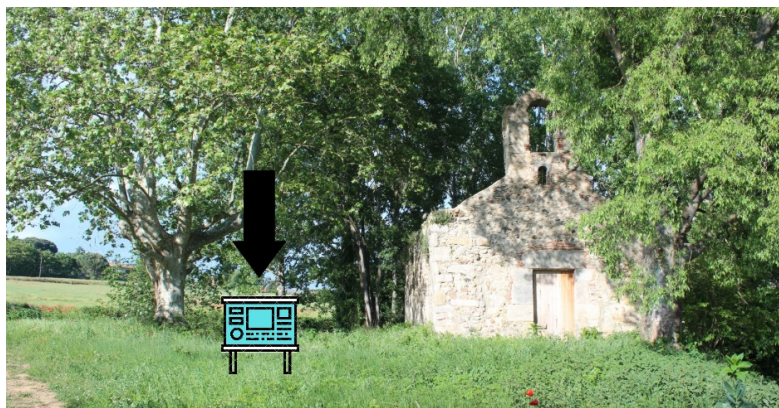
Figura 11. Model de plafó informatiu d'exterior. Font: Topludi S.L., 2019.

6.2.3 Localització

La localització del plafó estaria ubicada al costat de la capella, com podem veure a la imatge (*Figura 12*). Aquest, no dificultaria la vista ni de l'ermita ni del castell, i tampoc modificaria el paisatge de manera excessiva.

El plafó estaria ubicat al costat del camí, de manera que la gent que anés passejant fins al castell el veuria de manera immediata.

³³ L'acer galvanitzat és un material que s'aconsegueix a través de la immersió del metall en un bany de zinc fos a una temperatura al voltant de 460 °.

Figura 12. Localització aproximada del plafó. Font: pròpia.

6.3 Restauració i neteja

Actualment l'ermita romànica de Santa Maria del Castell està en estat ruïnós. Per això, crec convenient dedicar un apartat a una possible neteja i/o restauració de l'edifici.

La restauració de l'ermita contemplaria, com a projecte bàsic, la restauració dels murs, el sostre i el terra de l'edifici, tot acompanyat d'una revisió i si fos necessari una remodelació dels fonaments (*Figura 13*). Aquest projecte serà presentat a l'Ajuntament de Fornells, per tal de dur-lo a terme, en la mida del possible.

Figura 13. Possible recreació de l'ermita reformada, amb sostre, terra i plafons instal·lats a les parets. Font: dibuix esquemàtic de Nil Duran Guuu.

L'ermita de Santa Maria del Castell està catalogada com a BCIL (Bé Cultural d'Interès Local) pel Catàleg del Patrimoni Cultural. El projecte de restauració i neteja aniria adreçat a la recuperació arquitectònica de l'ermita, recuperant la seva funcionalitat però canviant la seva utilitat. El projecte aniria adreçat a la reforma de l'edifici per tal d'instal·lar alguna tipologia de centre cultural³⁴.

La reconstrucció de l'ermita no tindria incidència en l'entorn que l'envolta, així, duent a terme un estudi topogràfic, es podria realitzar manera respectuosa amb el que l'envolta, sobretot amb el Castell.

No es pot calcular de manera exacte el pressupost que això implicaria, però, basant-me en el model de la restauració de l'Ermita de Sant Joan del Pla de la Palma de Cervelló (*Figura 14*), al Baix Llobregat, on es va dur a terme un projecte molt semblant al que es proposa, la inversió oscil·laria entre els 100.000 i 200.000 euros, de manera molt aproximada.

Figura 14. L'Ermita de Sant Joan del Pla de la Palma de Cervelló restaurada. Font: Enric Solsona i Piña, Ajuntament de la Palma de Cervelló, 2018.

6.4 Centre cultural a l'ermita

Una de les possibilitats que m'he plantejat durant la realització d'aquest treball és la conversió de l'ermita en algun tipus de centre cultural (*Figura 13*). Aquesta

---

³⁴ Veure a l'apartat 6.4 *Centre cultural a l'ermita*, les dues tipologies proposades : 6.4.1 *Sala dedicada a la vida tradicional agrícola del poble*, 6.4.2 *Sala dedicada a la història del Castell i l'ermita*.

proposta només seria possible amb la restauració completa de la ermita, que ja s'ha plantejat a l'apartat anterior.

6.4.1 Sala dedicada a la vida tradicional agrícola

Un dels punts de lligam amb la gent del poble de Fornells és la vida agrícola. És cert, com ja he esmentat anteriorment, que actualment la indústria és el principal motor econòmic, però el passat lligat a la pagesia del poble és important. Aquesta proposta apel·laria directament al valor identitari i simbòlic del patrimoni.

“Por valor simbólico entendemos la consideración en que se tienen los objetos del pasado en tanto que son vehículos de alguna forma de relación entre la persona o personas que los produjeron o los utilizaron y sus actuales receptores. En este sentido, los objetos actúan como presencias sustitutivas y haces de nexo entre personas separadas por el tiempo, por lo que son testimonio de ideas, hechos y situaciones del pasado.”³⁵

Dins la sala es podrien exposar diverses eines, a partir de les quals es podria explicar el passat de pagesia i agricultura del poble. Aquesta proposta, pel meu entendre, seria ben rebuda per la gent gran ja que reflexaria l'aspecte més tradicional de la vida a Fornells.

6.4.2 Sala amb informació sobre el castell i l'ermita

El segon ús que se li podria donar al possible centre cultural instal·lat a l'ermita seria una sala dedicada a la història d'aquesta i del castell. Com ja em vist al llarg del treball, la informació que conservem sobre la història del lloc no és massa, però crec que seria suficient per dur a terme aquesta proposta.

Es podrien instal·lar a l'interior plafons monogràfics sobre la història del castell, de l'ermita, la llegenda, la vida agrícola a la finca, etc.

---

³⁵ Ballart, J. (1997). *El patrimonio histórico y arqueológico; valor y uso*. Madrid: Ariel Patrimonio.

Aquest tipus de proposta, ja ha estat realitzada en altres llocs, com ara a l'ermita de Santa Anna a Gandia. En aquesta actualment hi ha emplaçat un centre de recés religiós cultural, amb un arxiu i biblioteca.³⁶

6.5 Ús didàctic del castell

“L'educació del patrimoni ha de formar part de l'educació general perquè té a veure amb el desenvolupament de les persones i de les cultures, ha de contribuir a millorar-ne la vida o almenys, intentar-ho.”³⁷

L'ús didàctic del patrimoni és, en primer lloc, un dels usos més importants. Aquest ús és beneficiós, tant pel patrimoni com per a la societat, educar per i a través del patrimoni.

L'educació a través del patrimoni desenvolupa una aproximació sensorial, suscita la interrogació i fomenta la curiositat, desenvolupa mètodes comparatius i esperit crític. També afavoreix l'expressió i la transmissió de les emocions, desenvolupa competències comunicatives, educa en la diversitat cultural, en la tolerància i en el respecte, estimula el descobriment dels mitjans tecnològics de la comunicació. Vist això, que em sembla important que el pla d'usos que proposo tingui un apartat dedicat a aquesta tipologia.

“...podem apuntar que la conservació, tutela i difusió del patrimoni són tasques que no s'expliquen si no s'amplia l'enfocament : per conservar s'ha de conèixer, comprendre i valorar (avaluar, fer crítica); s'ha de saber què s'ha de conservar i com s'ha de conservar, s'ha d'estimar, has d'emocionar-te; per conservar, doncs, s'ha d'educar.”³⁸

A continuació em dispo a desenvolupar dos punts que apel·len a l'ús didàctic del castell, una visita teatralitzada i una activitat de l'escola duta a terme a l'emplaçament.

---

³⁶ Escola Pia de Gandia. (s.d.). *Ermita de Santa Anna*. Recuperat de <https://escolapiagandia.org/ermita-santa-anna.php>

³⁷ Juanola, R., Calbó, M. i Vallés, J. (2005). *Educació del Patrimoni: visions interdisciplinàries*. (pàgina 20). Girona: Institut del Patrimoni Cultural.

³⁸ Op. Cit. 17.

6.5.1 Visita teatralitzada

Les visites teatralitzades són una manera amena i efectiva de conèixer el patrimoni. Per tant, crec que podria ser interessant una proposta de visita teatralitzada pels infants al castell i a l'ermita.

Les visites teatralitzades s'han de basar en una història, aquesta ha de ser clara i simplificada.

En aquestes visites els actors podrien arribar a disfressar-se de masovers i explicar als nens la importància de la vida agrària per al poble. D'altre banda es podria introduir, de manera inicial, la història del castell i de l'ermita, que anys més tard desenvoluparen la funció de masia.

D'altre banda, també es podrien dur a terme visites teatralitzades per als adults, en les quals es podrien representar la llegenda del castell, la qual és massa explícita per presentar als més petits. En el Castell de Cardona, per exemple, es duen a terme visites teatralitzades (*Figura 15*) que tenen com a fil argumental una llegenda sobre la Torre de la Minyona.

Figura 15. Visita teatralitzada que es duu a terme la Castell de Cardona. Captura de pantalla on s'observa una foto de dos actors i un resum sobre la temàtica de la visita. Font: Oficina de Turisme, Ajuntament de Cardona, 2019.

6.5.2 Activitats escolars

L'escola Forn d'Anells de Fornells és una escola de formació primària, a la qual es podria proposar dur a terme alguna activitat en l'emplaçament o fins i tot a classe. D'altre banda trobem el Casal Parroquial de Fornells, el qual també té diversos grups de mainada que podrien estar interessats en algun tipus d'activitat relacionada amb l'història del poble, i més concretament, amb la història del castell i de l'ermita.

Les possibilitats de l'ús didàctic del castell i de l'ermita són diverses, aquest podrien incloure tallers, visites a la zona, realitzar algun tipus de gimcana, lectura de contes, l'assistència a la visita teatralitzada per a nens ...

Un clar exemple d'aquest tipus de proposta és la que es du a terme a Castell-Ecomuseu Urbà per l'Ajuntament de Rubí (*Figura 16*). En aquest castell es realitzen activitats similars a les proposades cada diumenge i busquen l'interès per part dels més joves del poble envers el patrimoni arquitectònic del castell i el seu valor identitari.

ACTIVITATS INFANTILS AL CASTELL

'Diumenges al Castell-Ecomuseu' pretén acostar el museu als joves de Rubí amb activitats tots els diumenges a les 11 h fins el mes de juny.

Publicat el: 17/01/2008

El Castell-Ecomuseu Urbà de Rubí inicia el diumenge, 20 de gener, a les 11 del matí, les activitats del programa "Diumenges al Castell-Ecomuseu". Es tracta d'una iniciativa amb la que es pretén oferir un valor afegit del museu ofert als joves i que, d'aquesta manera, el vegin com alguna cosa més que una visita escolar. Cada diumenge a les 11 h s'oferirà una activitat en la que els joves puguin gaudir: obres teatrals, tallers diversos, espectacles musicals i lectures de contes. Està adreçat a joves de totes les edats i l'entrada és lliure. Totes les activitats es realitzaran a l'Auditori del Castell-Ecomuseu Urbà de Rubí (c. Castell, 35. Telèfon 93 588 75 74).<br

Figura 16. Activitats infantils al Castell-Ecomuseu de Rubí. Font: Ajuntament de Rubí, 2008.

7 . Anàlisi del resultat de les enquestes

L'enquesta³⁹ ha estat contestada per un total de 37 persones fornellenques. Amb aquestes enquestes volia esbrinar el nivell d'implicació del poble per dur algun tipus de projecte, per mínim que sigui, al castell i/o a l'ermita. Així, em dispo a analitzar els resultats.

En primer lloc, responent a la primera pregunta "Has estat al castell i a l'ermita?" les respostes han estat afirmatives en un 83,8 %, mentre que un 13,5% negatives i finalment, un 1'7 % no ho recorden. Aquesta primera pregunta ja ens mostra com quasi la totalitat dels que han contestat han visitat el castell i l'ermita, fet que considero positiu d'entrada.

La segona pregunta resta "Coneixes la història del lloc?", en aquest cas la majoria de les respostes són negatives, ni més ni menys que un 78,4% de les persones que han contestat l'enquesta no coneixen la història. És interessant veure com a la pregunta "Trobes a faltar algun tipus d'informació com ara panells explicatius quan hi arribes ?" el mateix tant per cent de persones han respòs que si. Això demostra que la gent que no coneix la història del castell i de l'ermita els hi agradaria conèixer-la.

Pel que fa a la possible restauració i habilitament d'un centre cultural a l'ermita la majoria de les respostes han estat afirmatives, un 75,7 % de les persones estarien a favor de la realització d'aquesta proposta. Tot i això, pel que fa a l'ús de l'ermita com a sala expositiva poc més de la meitat ha respòs que si (55,6 % a favor). Així, es fa evident que la restauració seria ben rebuda pel poble, mentre que la sala expositiva seria una proposta addicional que s'hauria d'estudiar més detingudament. Tot i això, s'han registrat dos suggeriments sobre la funció que podria tenir la ermita restaurada que relacionarien l'ús de l'ermita amb l'explicació de la història de fornells.

Per últim, pel que fa a les activitats que es podrien realitzar, un 73 % creu que serien beneficioses per donar a conèixer el complex arquitectònics.

Un cop analitzades les respostes, podem veure com la gent de Fornells estaria oberta a una concepció més utilitària del castell i l'ermita, per tal de donar-los a conèixer i fer-ne algun tipus d'ús.

---

³⁹ L'enquesta desglossada en tants per cents als annexos a l'apartat 10.2. *Resultats de l'enquesta.*

8 . Conclusions

El patrimoni és quelcom que s'ha de conservar i això és el que he intentat defensar en aquest treball.

El castell i l'ermita formen part del patrimoni històric i artístic de Fornells de la Selva. Després de la realització d'aquest treball he pogut estudiar aquest llegat, que per mi era desconegut. Tot i ser un treball de caire teòric és cert que en un futur espero dur-lo a la pràctica. Durant l'elaboració del treball he estat en contacte amb la Sònia Gràcia, actualment alcaldessa del poble, i també amb el Grup de Recerca de Fornells, els quals persegueixen el mateix objectiu de conservar, recordar i difondre el patrimoni del poble.

L'objectiu d'aquest treball és difondre el castell i l'ermita de Fornells de la Selva i tornar als habitants del poble el lligam amb aquest patrimoni oblidat. Gràcies a les enquestes realitzades, he pogut comprovar que la voluntat de conèixer el Castell de Fornells i l'Ermita de Santa Maria del Castell és latent entre els habitants del poble.

La informació pertinent al conjunt arquitectònic no ha estat fàcil de reunir. La bibliografia del tema és quasi nul·la. Tot i això, en aquest treball es presenta una sinterització del que he pogut trobar i el que m'ha estat cedit per part de l'Ajuntament i del Grup de Recerca de Fornells de la Selva.

La raó de les propostes ideades i presentades en aquest treball és l'abandonament i l'estat ruïnós en el que podem trobar avui el conjunt arquitectònic. Així, es pretén que aquestes siguin d'utilitat per a restaurar l'espai i donar-lo a conèixer en un futur. Aquest projecte només podrà ser aplicable amb una planificació més extensa i l'ajuda i col·laboració de l'Ajuntament de Fornells.

9 . Bibliografia

Ajuntament de Fornells de la Selva. (2019). *Castell de Fornells*. Recuperat de <http://www.fornellsdelaselva.cat/guia-del-poble/llocs-dinteres/castell-de-fornells/>

Amades, J. (1974). *Folklore de Catalunya: Rondallística*. Barcelona: Editorial Selecta.

Arnau, M. (1987). *Els Pobles Gironans: festes, història, costums, tradicions. IV El Gironès (I)*. Girona: Generalitat de Catalunya.

Arronis, C. (2015). "Santa sobre totes les santes". *La Verge Maria com a model de santedat femenina: la proposta de Miquel Peres*. Recuperat de <https://www.raco.cat/index.php/Medievalia/article/viewFile/308770/398759>

Badanelli, A., Poveda, M. i Rodríguez, C. (2014) *Pedagogía museística: practicas, usos didácticos e investigación del patrimonio educativo*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid.

Ballart, J. (1997). *El patrimonio histórico y arqueológico; valor y uso*. Madrid: Ariel Patrimonio.

Bisbal, M.A., Miret, M.T. i Moncunill, C. (1998). *Els goigs i el seu espai a la col·lecció local*. Recuperat de <https://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/22531>

Borrell, M. (2003). *Els pobles del Gironès: Fornells de la Selva*. Girona: Ajuntament de Fornells de la Selva.

Dalmau, R.E. (1992). *Els castells catalans: volum III*. Barcelona: Dalmau.

DECRETO DE 22 DE ABRIL DE 1949 SOBRE PROTECCIÓN DE LOS CASTILLOS ESPAÑOLES (B.O.E. núm. 125, de 5 de mayo de 1949)

Enciclopèdia Catalana. (s.d.). *Maria*. Recuperat de <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0040225.xml>

Escola Pia de Gandia. (s.d.). *Ermita de Santa Anna*. Recuperat de <https://escolapiagandia.org/ermita-santa-anna.php>

Generalitat de Catalunya. (s.d.). *Inventari de Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Santa Maria del Castell*. Recuperat de <http://invarquit.cultura.gencat.cat/Cerca/Fitxa?index=0&consulta=&codi=36736>

Google Maps. (2019). *Fornells de la Selva*. Recuperat el 5 d'abril de 2019 de <https://www.google.com/maps/place/17458+Fornells+de+la+Selva,+Girona/@41.9324577,2.8045659,16z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x12bae0fa61cc7c5d:0x881d6e9bfecce39!8m2!3d41.9312102!4d2.8116007>

Grup de Recerca de Fornells. (2006). *El Castell de Fornells: pioner a la història de Catalunya*. Recuperat de <https://grupderecerca.wixsite.com/fornells/86>

Grup de Recerca de Fornells. (2010). *Llegenda del Castell de Fornells*. Recuperat de <https://grupderecerca.wixsite.com/fornells/106>

Grup de Recerca de Fornells. (2015). *Capella de Santa Maria al Castell de Fornells*. Recuperat de <https://grupderecerca.wixsite.com/fornells/122>

Juanola, R., Calbó, M. i Vallés, J. (2005). *Educació del Patrimoni: visions interdisciplinàries*. Girona: Institut del Patrimoni Cultural.

Lacuesta, R. (2003). *Els municipis i el patrimoni arquitectònic. Compendi legislatiu comentat*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Liber Feudorum Maior: cartulario real que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón. (1945). Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

LLEI 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993).

Marquès, J.M. (1996). *Fornells: L'església i l'Església*. Girona: Parròquia de Sant Cugat de Fornells de la Selva.

Marquès, J.M. (1996). *Masos de Fornells*. Girona: Ajuntament de Fornells.

Natura Local. (2019). *Fornells de la Selva*. Recuperat el 16 d'abril de 2019 de <https://naturalocal.net/ca/destins/girona/fornells-de-la-selva>

Querol, M.A. (2010). *Manual de gestión del patrimonio cultural*. Madrid: Akal.

Santacana, J. i Serrat, N. (2005). *Museografia Didáctica*. Barcelona: Editorial Ariel.

Sanz, A. (s.d.). *Castell de Fornells (Fornells de la Selva)*. *Enciclopèdia catalana*. Recuperat de <https://www.enciclopedia.cat/EC-CATROM-0505001g.xml>

Solsona, E. (2018). *Restauració de l'Ermita de Sant Joan del Pla La Palma De Cervelló Baix Llobregat*. Ajuntament de La Palma De Cervelló. *Memòria del Projecte* (document pdf). Recuperat de <http://www.lapalmadecervello.cat/fitxer/3331/Projecte%20La%20Palma.pdf>

ToPludi. (2019). *Plafó informatiu 1 cara natura*. Recuperat de <https://www.jocsalirelliure.cat/vitrines/plafo-informatiu-exterior-natura>

Torres, R. (2017). *La devoción mariana en el marco de la religiosidad del siglo XIII*. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6296595>

10 .Annexos

10.1 Enquesta

Castell i Ermida de Santa Maria, Fornells de la Selva

El Castell de Fornells de la Selva és patrimoni del poble, tot i que els últims temps ha estat abandonat i poc valorat. Amb aquesta enquesta intentaré extreure el nivell d'implicació del poble amb aquest conjunt arquitectònic i el nivell de coneixement sobre el lloc.

Has estat al castell i a l'ermita?

- Sí
- No
- No ho recordo

Coneixes la història del lloc?

- Sí
- No

Creus que el castell i/o l'ermita s'haurien de restaurar d'alguna manera?

- Sí
- No

Creus que l'ermita hauria de tenir algun ús, com ara una sala expositiva?

Sí

No

Tens algun suggeriment sobre el que es podria fer a l'ermita?

Text d'una resposta breu .....

Trobes a faltar algun tipus d'informació com ara panells explicatius quan hi arribes ?

Sí

No

Creus que s'hi hauria de realitzar alguna activitat per donar a conèixer el complex arquitectònic?

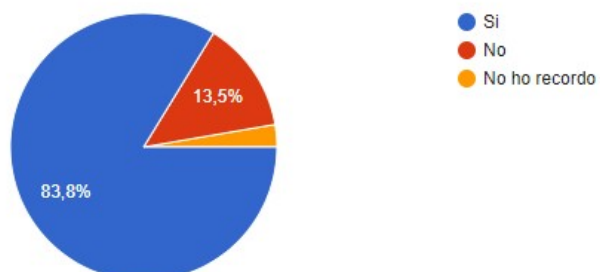
Sí

No

10.2 Resultats de l'enquesta

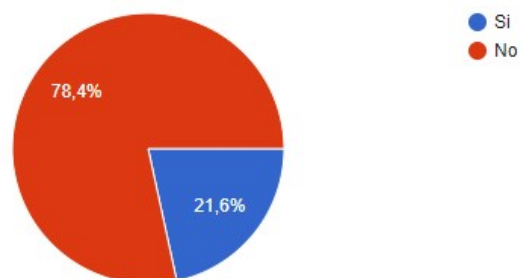
Has estat al castell i a l'ermita?

37 respostes

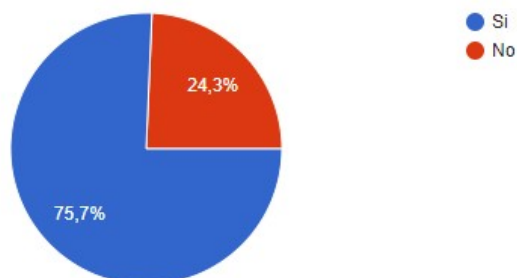
Coneixes la història del lloc?

37 respostes

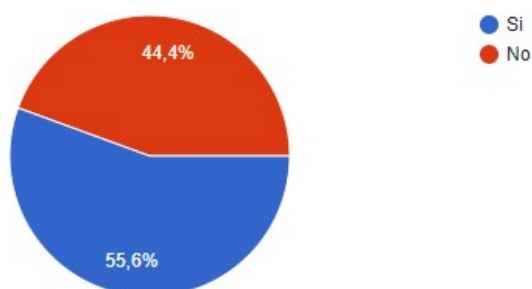
Creus que el castell i/o l'ermita s'haurien de restaurar d'alguna manera?

37 respostes

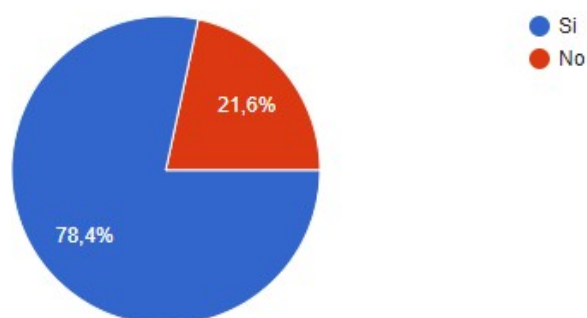
Creus que l'ermita hauria de tenir algun ús, com ara una sala expositiva?

36 respostes

Trobes a faltar algun tipus d'informació com ara panells explicatius quan hi arribes ?

37 respostes

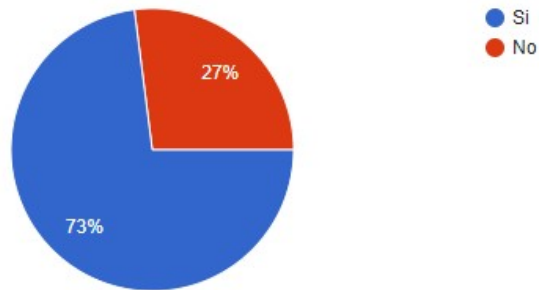
Tens algun suggeriment sobre el que es podria fer a l'ermita?

3 respostes

no
Historia de Fornells, lligar-ho al grup de recerca de Fornells. S
Museu d'història de Fornells

Creus que s'hi hauria de realitzar alguna activitat per donar a conèixer el complex arquitectònic?

37 respostes

10.3 Decreto de 22 de abril de 1949 sobre protección de los castillos españoles

DECRETO DE 22 DE ABRIL DE 1949 SOBRE PROTECCIÓN DE LOS CASTILLOS ESPAÑOLES

(*B.O.E.* núm. 125, de 5 de mayo de 1949)

Una de las notas que dan mayor belleza y poesía a los paisajes de España es la existencia de ruinas de castillos en muchos de sus puntos culminantes, todas las cuales, aparte de su extraordinario valor pintoresco, son evocación de la historia de nuestra Patria en sus épocas más gloriosas, y su prestigio se enriquece con las leyendas que en su torno ha tejido la fantasía popular.

Cualquiera, pues, que sea su estado de ruina, deben ser objeto de la solicitud del nuevo Estado, tan celoso en la defensa de los valores espirituales de nuestra raza.

Desgraciadamente, estos venerables vestigios del pasado están sujetos a un proceso de descomposición. Desmantelados y sin uso casi todos ellos, han venido a convertirse en canteras cuya utilización constante apresura los derrumbamientos, habiendo desaparecido totalmente algunos de los más bellos. Imposible es, salvo en casos excepcionales, no solamente su reconstrucción, sino aun las obras de mero sostenimiento; pero es preciso, cuando menos, evitar, los abusos que aceleren su ruina.

En vista de lo cual, a propuesta del *Ministro de Educación Nacional*, y previa deliberación del Consejo de Ministros,

DISPONGO:

Artículo 1.0 Todos los castillos de España, cualquiera que sea su estado de ruina, quedan bajo la protección del Estado, que impedirá toda intervención que altere su carácter o pueda provocar su derrumbamiento.

Artículo 2.0 Los Ayuntamientos en cuyo término municipal se conserven estos edificios son responsables de todo daño que pudiera sobrevenirles.

Artículo 3.0 Para atender a la vigilancia y conservación de los castillos españoles se designará un Arquitecto Conservador, con las mismas atribuciones y categoría de los actuales *Arquitectos de Zona del Patrimonio Artístico Nacional*.

Artículo 4.0 La *Dirección General de Bellas Artes*, por medio de sus organismos técnicos, procederá a redactar un inventario documental y gráfico, lo más detallado posible, de los castillos existentes en España.

Así lo dispongo por el presente Decreto, dado en Madrid a veintidós de abril de mil novecientos cuarenta y nueve.

Francisco
Franco El Ministro de Educación
Nacional,
José Ibáñez Martín

10.4 Plafó informatiu ampliat

Castell i Ermida de Santa Maria del Castell, Fornells de la Selva

El Castell

Ocupa el lloc d'una antiga masia enderrocada. Se sap que el 1408 Bernat Ermengol el va deixar a Ramon Berenguer I el "Mastrun de Fornells". L'edifici no conserva altre tret de fortificació que el fet de ser bastit damunt d'un talús artificial, al que s'accedeix per un pont que tal vegada fou llevadís. La construcció ha perdut els pocs elements característics que posseïa en les obres que s'hi han estat practicant durant la dècada dels 90.

Al costat del castell s'hi conserva una capella dedicada a Santa Maria (1122), actualment en runes.

Ajuntament de Fornells de la Selva

L'ermida de Santa Maria del Castell

El miracle de la Mare de Déu del Castell

El senyor de Fornells era un luxurós extrem. Això feia patir en gran manera la seva esposa, que sovint es veia maltractada pel marit. La noble senyora, desesperada, suplicava a la Mare de Déu del Castell que li envyés la mort. Els seus pèssims raï, ser escoltats! Déu se la va emportar. El cavaller va tenir una alegria indescriptible. Ja no hauria cap fre que el privés dels seus vicis i d'empè de llavors es dedicà més intensament a la vida dispendiosa.

Però ell no comptava que Déu Nostre Senyor pegés amb un bastó que no fa remor, i la Mare de Déu també. El seu mal viure no podia quedar sense castig!

Un dia trobà una bella pastora, que guardava el reumat i, en veure-la, el mal cavaller va preferir fer-la seva. Sense fer cas de les preces de la noia, se la va endur al castell i la tancà a la seva cambra. Mentrestant, se n'anà a deixar les armes. En tornar, dominat pels baixos instints i la passió, que se li avivà més si cap en veure-la damunt del llit coberta amb una túnica blanca, tombada de cap per avall, la recueta d'amors, insistint li perquè es girés de cara. Però la noia no es movia. Llavors li posà la mà al damunt per forçar-la que ho fes i quedà espantat. La trobà freda com un marbre i la cara que va veure era la de l'esposa morta.

A partir d'aquell moment abandonà la mala vida i es feu franc. Hom diu que la imatge venerada a l'església de Fornells és la que obrà el miracle, coneguda per la Mare de Déu del Castell.

Llegenda recollida per Joan Amades, destacat etnòleg i folclorista català.

Fornells de la Selva

Vostè es troba aquí

Aproximadament a partir del segle XVII el castell de Fornells, com pasca en d'altres fortificacions catalanes, es convertí en una masia habitada per masovers. La vida agrària del poble fou la font de treball fins ben entrat el segle XIX, quan arribà la mercantilització i la indústria.

La família Font, masovers del Castell, a principis del segle XX amb el tractor. D'esquerra a dreta, Àngel Font, Teresa Font, Pere Font, Joan i Tàrrés i una parenta.

42

10.5 Goigs de la Verge Maria del Castell ampliat

GOIGS **DE LA**

VERGE MARIA en la Parroquia de For- DEL CASTELL Sant Cugat de billa.

Vostres Goigs Verge Sagrada
 exaltarèms Reyna del Cel
 faula nostra Advocada
 Verge Santa del Castell.
 Quant vos aportà del Cel
 una tant Santa Embaixada
 lo Arcàngel Sant Gabriel
 en vostra Cambra Sagrada
 al punt restàreu prenyada
 del immaculat Anzell, &c.
 La nit Santa de Nadal
 parireu sense doler
 lo Fill de Deu etern
 qui del Mon es Redemptor
 posar en la menjadora
 lo Vostre Filler tant bell, &c.
 En vostres braços graciosos
 vèreu vostre Fill, y amor
 damli los Reys preciosos
 dons de Mirra, Encens, y Or
 estaveu en la aconfolada
 vehènt los Reys posrats d'ell, &c.
 Fora del Mar de dolors
 quant cessà la tristesa
 allí foren las anores
 del que havia plorat tant
 de sanch Rublas adornada
 vèreu la Divina pell, &c.

Pujen al Etern Pare
 per sa mateixa virtut,
 y Vos restàreu per Mare
 del Collegi conegut
 tota cosa han acetrada
 seguint lo vostre consell, &c.
 Guig fou gran Verge MARIA
 quant lo Esperit Sant vingue
 i gons que prems havia
 ailluminar la Santa Pè,
 y peraquè mes confirmada
 fos la Lley, gens deixà ell, &c.
 Delsa vida transiroia
 vos pujà al Cel lo Fill vostre
 perquè fossu en la Gloria
 Reyna dels Angels, y nostra
 de la Trinitat amada
 com à precios Joell, &c.
 La Partera, y prenyada,
 y tota altra gent devota
 per Vos preit es des iurada
 si humilment Vos invoca,
 Vos en tot agracia ja
 des del Peu, fins al Cabel, &c.
 Guardaunos Verge Sagrada
 de tot perill, y flagell,
 sia la nostra Advocada
 Verge Santa del Castell.

✠ Ora pro nobis Beata Maria de Castro   ✠. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMVS.

CONCEDE, misericors Deus fragilitati nostra subsidium, ut qui Sancta Dei Genitricis
 memoriam agimus intercessionis sine auxilio nostris iniquitatibus resurgamus. Per
 cuncta Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, Qui tecum vivit, &c.

CERONA: Per NARCIS OLIVA Estampèr, y Librecerà à la Plaça de las Colz.

10.6 Classificació de l'ermita com a BCIL (Bé Cultural d'Interès Local).

Identificació | Descripció | Intervencions | Proteccions | Fonts i documentació

Nom: SANTA MARIA DEL CASTELL
Adreça: Al sud del poble
Localització: Fornells de la Selva (Gironès)

Estil

Obra popular

Tipus d'ús

Original   Culte   Capella

Estat de conservació: Ruïna

Identificació | **Descripció** | Intervencions | Proteccions | Fonts i documentació

Nom: SANTA MARIA DEL CASTELL
Adreça: Al sud del poble
Localització: Fornells de la Selva (Gironès)

Èpoques

Segles: XII - XIII // XVIII -

Descripció

L'edifici consta d'una sola nau, amb la volta esfondrada, capçada a llevant per un absis semicircular, també en estat ruïnós, on es veu l'arrancada de l'arc que obria a la nau i una finestra de doble esqueixada. A ponent, on hi ha la porta i un campanar d'espadanya, fou reformada en el segle XVIII.

L'aparell és de còdols units amb morter. En alguns punts és encara cobert d'arrebossat.

Notícies històriques

No hi ha notícies concretes sobre l'església. Se sap que era la capella del "Kastrum de Fornels cum omni ipso alodio quod in circuito predicti katri habebat", i que fou llegat per Bernat Ermengol al comte Ramon Berenguer I, segons consta al "Liber Feudorum maior", en un document del maig de 1048.

Identificació | Descripció | **Intervencions** | Proteccions | Fonts i documentació

Nom: SANTA MARIA DEL CASTELL
Adreça: Al sud del poble
Localització: Fornells de la Selva (Gironès)

Informació no disponible.

Identificació | Descripció | Intervencions | **Proteccions** | Fonts i documentació

Nom: SANTA MARIA DEL CASTELL
Adreça: Al sud del poble
Localització: Fornells de la Selva (Gironès)

Informació no disponible.

Identificació | Descripció | Intervencions | Proteccions | **Fonts i documentació**

Nom: SANTA MARIA DEL CASTELL
Adreça: Al sud del poble
Localització: Fornells de la Selva (Gironès)

Informació no disponible.